

SOSIAALITYÖN AMMATILLINEN TYÖKULTTUURI SUHDEPERUSTAISENA SOSIAALITYÖNÄ MAASEUDULLA JA KAUPUNGISSA¹

Terhi Myller: YTT, yliopettaja, Karelia-ammattikorkeakoulu

terhi.myller@karelia.fi

Janus vol. 31 (3) 2023, 313–317

JOHDANTO

Ammatillinen kulttuuri yleisesti määritellään tietyn ammattialan uskomuksiksi, arvoiksi, asenteiksi, tavoiksi ja toiminnaksi, jotka rakentuvat alan teoreettisesta tiedosta ja käytännöllisistä taidoista. Ammatillinen kulttuuri tulee esille käytännöissä. (Esim. Hall 2005; Schein 2004, 1.) Yleisesti kulttuurilla viitataan esimerkiksi jonkin yhteisön omaksumaan tapaan hahmottaa maailmaa (Alasuutari 1995, 57). Lisäksi kulttuuri mahdollistaa rationaalisen työskentelyn työyhteisössä (Kinnunen 2018, 181). Sosiaalityöntekijät, kuten muutkin ammatilliset, sisäistävät käytännön työssään työkontekstiin liitettävät arvot, käyttäytymisnormit ja erilaiset symbolit. Käytännössä asiakasprosesseissa ja -suhteissa sosiaalityöntekijät määrittävät ja todellistavat erilaisia sosiaalityön kulttuurisia käytäntöjä. Kulttuurinen tieto ulottaa itsensä toimijoiden ja heidän verkostojensa sekä asiakkaiden ja yleisön uskomuksiin ja käyttäytymiseen. (Eraut 2007, 405–406; Martinez-Brawley & Paz 2007; vrt. Kuusisto-Niemi & Kääriäinen 2005; Al-Alawi ym. 2007.)

Sosiaalityön ammatillisen työkuulttuurin määrittely on jännitteistä taloudellisten reunaehtojen, erilaisten kontekstien ja sosiaalityön yhteiskunnalliseen tehtävään liittyvien tuen, huolenpidon ja

kontrollin (esim. Juhila 2006) johdosta. Virallisten roolien lisäksi sosiaalityöntekijä ja asiakas kohtaavat yhtä aikaa toimijoina työntekijä–asiakas -suhteissa, joissa muodostuu mahdollisesti informaaleja elementtejä (naapuruus, vanhempainyhdistys, lasten harrastukset yms.). Tällöin osallistujien täytyy sovittaa eri yhteyksissä muodostuneet erilaiset roolit (esim. sosiaalityöntekijä, kansalainen, vanhempi, yhteisön jäsen yms.) yhteen (vrt. Chisala 2006). Sosiaalityöntekijöille erilaisten jännitteiden, roolien ja sosiaalityön käytäntöjä määrittävien artefaktien, arvojen ja perusoletusten yhteensovittaminen tapahtuu luomalla yhteinen ammatillinen merkitysjärjestelmä: sosiaalityön ammatillinen työkuulttuuri. Tämä puheenvuoro sosiaalityön ammatillisesta työkuulttuurista pohjautuu väitöskirjani lectio praeursoriaan Sosiaalityön ammatillinen työkuulttuuri suhdeperustaisena sosiaalityönä maaseudulla ja kaupungissa (Myller 2022).

PERUSTELUJA SOSIAALITYÖN AMMATILISEN TYÖKULTTUURIN TUTKIMUKSELLE

Miksi sosiaalityön ammatillisen työkuulttuurin tutkimus on tärkeää ja perusteltua? Professori Edgar Schein (2004, 2–3, 8–9) on todennut, että kulttuurin tiedostaminen on tärkeää, sillä täten ihmiset voivat ymmärtää

paremmin jonkin yhteisön tai ammattiryhmän toimintaan liittyviä piilossa olevia ja kompleksisia näkökulmia. *Tämän ymmärryksen myötä kulttuurin luominen ja hallitseminen mahdollistuu.* Sosiaalityössä ammatillisen työkulttuurin tunnistaminen, tiedostaminen ja siten myös siihen vaikuttaminen on keskeistä sosiaalityön itseymmärryksen ja ammatillisen kehittymisen kannalta.

Sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin tutkimus on ajankohtaista erityisesti 2020-luvun sosiaalityössä Suomessa, kun historiallinen sosiaali- ja terveyspalvelurakenneuudistus ottaa ensiaskeleita. Erilaiset ja eri alojen työkulttuurit kohtaavat tässä uudistuksessa. Lisäksi tutkimuksissa tuodaan esiin kiulu yliopistokoulutuksessa hankitun osaamisen ja käytännön hyödyntämisen välillä. Koulutuksen myötä saatu osaaminen ja taidot eivät siirry automaattisesti työkontekstiin (vrt. Eraut 2007; Bradford 2018). Sosiaalityön ammatillisella työkulttuurilla on merkittävä vaikutus myös siihen, millaisena sosiaalityö koetaan ja miten sosiaalityöntekijät suoriutuvat työtehtävistään. Työtehtävissä suoriutuminen vaikuttaa puolestaan työntekijöiden työhyvinvointiin. Sosiaalityön ammatillinen työkulttuuri, joka tukee sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointia, vaikuttaa suoraan palveluiden laatuun asiakastyössä. (Pittman 2020, 130; vrt. Junnonen ym. 2019, 161.)

Sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin tutkimus on tärkeää ja perusteltua myös siksi, että sosiaalityön ammatillinen työkulttuuri kytkeytyy perustehtävänsä, eli ihmisten hyvinvoinnin tukemiseen. Ihmisten hyvinvoinnin tukeminen tai esimerkiksi hyvinvointivajeiden ennal-

taehkäiseminen ja korjaaminen liittyvät keskeisesti laajempiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin ilmiöihin sekä erilaisiin kontekstuaalisiin tekijöihin. Sosiaalityön ammatillisessa työkulttuurissa todellistuvat sosiaalityön perustehtävään liittyvät käytänteet ja laajemmat yhteiskunnalliset ilmiöt, kuten kiihtyneet maaseutuistumisen ja kaupungistumisen ilmiöt. Sosiaalityön ammatillinen työkulttuuri määrittyy esimerkiksi alueellisten koulutus- ja työmahdollisuuksien, työhön ja asiointiin käytettävien välimatkojen, sosiaalisten verkostojen, palveluiden saatavuuden sekä muiden arjen reunaehtojen ja -mahdollisuuksien myötä niin maaseudulla kuin kaupungissakin.

TUTKIMUKSEN TAVOITE JA LÄHTÖKOHTA

Käsillä olevan väitöskirjan fokus on sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin analysoimisessa maaseudun ja kaupungin kontekstissa. Tutkimuksen tavoitteena on sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin tunnuspiirteitä tarkastelemalla tuoda näkyväksi sosiaalityön asemoituminen suhdeperustaisena sosiaalityönä maaseudulla ja kaupungissa. Tutkimuksessa syvennytään sosiaalityön ammatilliseen työkulttuuriin suhdeperustaisen asiakasprosessin avulla.

Sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin tutkimus ja kontekstuaalinen näkökulma ovat jääneet tutkimukselliselle katvealueelle. Tutkimuksen lähtökohta on, että sosiaalityön ammatillinen työkulttuuri rakentuu kontekstuaalisesti. Tällä tarkoitan sitä, että sosiaalityön ammatillinen työkulttuuri rakentuu suhteissa ja niiden välillä. Sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin käytänteet

todellistuvat suhteessa ympäröivään kontekstiin. Suhdeperustaiseen sosiaalityöhön nojaavassa sosiaalityön ammatillisen työkalutuurin tutkimuksessa maaseutuun ja kaupunkiin liittyen on myös ollut tunnistettava tutkimusaukko.

Tutkimus paikantuu sosiaalityön ammatillisen työkalutuurin tutkimusperinteeseen. Tutkimuksessa on leikkauspintoja muun muassa organisaatio- ja työkalutuurin tutkimukseen sekä maaseutu- ja kaupunkitutkimukseen. Suhdeperustainen sosiaalityö ja asiakasprosessi muodostavat tutkimuksen teoreettiskäsitteellisen taustan. Tutkin sosiaalityön ammatillista työkalutuuria kuvaillusta ja suhteisiin perustuvasta näkökulmasta. Tämä tarkastelutapa nojaa praktiseen tiedonintressiin. Tutkimuksessa on kuitenkin piirteitä emansipatorisen tiedonintressin suuntaisesta suhteisiin perustuvasta ulottuvuudesta, jonka avulla on mahdollista tavoittaa kuvailtuja, sosiaalityön ammatillisen työkalutuurin suhteisiin ja kontekstuaalisiin tekijöihin liittyviä näkökulmia.

TUTKIMUSKYSYMYKSET, AINEISTOT JA ANALYYSI

Tutkimuksessa kysytään: 1. Miten sosiaalityön ammatillista työkalutuuria kuvataan pohjoismaisessa tutkimuskirjallisuudessa? 2. Millaisia sosiaalityön ammatillisen työkalutuurin tunnuspiirteitä on identifioitavissa maaseudulla ja kaupungissa Suomessa? 3. Miten sosiaalityön ammatillinen työkalutuuuri asemoi sosiaalityötä suhdeperustaisena työnä maaseudulla ja kaupungissa?

Tutkimus kiinnittyy laadulliseen metodologiseen tutkimustraditioon. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaan

pohjoismaisen tutkimuskirjallisuuden avulla. Aineisto on kerätty systemaattisena kirjallisuuskatsauksena (n=24). Aineiston analyysimenetelmänä on teoriaohjaava sisällönanalyysi. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaan sosiaalityöntekijöiden (n=20) ja asiakkaiden (n=14) teemahaastattelujen avulla. Empiirisen aineiston analyysimenetelmänä on teoriaohjaava dialoginen teemoittelu, jossa hyödynnän ensimmäisen tutkimuskysymyksen aineiston analyysin tuloksia. Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaan yhdistäen ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen aineistot ja niistä saadut tulokset.

TULOKSET

Kirjallisuuskatsauksessa saatujen tulosten perusteella sosiaalityön ammatillista työkalutuuria ilmentävät pohjoismaisessa sosiaalityön tutkimuksessa 1) sosiaalityöntekijän käytännöt, 2) asiakkaan toimijuuden vahvistaminen ammatillisissa käytännöissä, 3) organisaation toiminta ja 4) politiikkasuhteen rakenteet.

Teemahaastattelujen analyysin tulokset osoittavat, että sosiaalityön ammatillista työkalutuuria ilmentävät maaseudulla ja kaupungissa 1) organisatoristen reunaehtojen varaan rakentuva ammatillinen työkalutuuuri, 2) sosiaalisten suhteiden varassa rakentuva ammatillinen työkalutuuuri ja 3) kulttuurisissa käytännöissä rakentuva tilanteittainen ammatillinen työkalutuuuri. Organisatoristen reunaehtojen varaan rakentuva ammatillinen työkalutuuuri on tunnusomaista kaupungissa ja sosiaalisten suhteiden varassa rakentuva ammatillinen työkalutuuuri vastaavasti maaseudulla.

Kulttuurisissa käytännöissä rakentuvaa tilanteittaista ammatillista työkuultuuria on tunnistettavissa sekä maaseudulla että kaupungissa.

Kolmannen tutkimuskysymyksen tulosten perusteella suhdeperustaista sosiaalityötä asemoivat sosiaalityön ammatillinen perinne, sosiaalityöntekijän pääasiassialliset tietämisen ja toimimisen tavat, erilaisten suhteiden tunnusomaisuus maaseutu- ja kaupunkikontesteissa ja ammatillisissa työkuultuureissa, pragmaattisessa sosiaalityössä hyödynnettävät pääasiassialliset resurssit maaseudulla ja kaupungissa sekä sosiaalityön ammattieettiset kysymykset.

Tutkimuksen synteessä on sosiaalityön ammatillisen työkuultuurin tunnusomaisten piirteiden jäsenitys asiakkaan ja työntekijän rooleista, asiakasprosessista ja -suhteesta, ammatillisen työkuultuurin keskeisistä ohjaavista normeista sekä kontekstin merkityksestä. Lisäksi kontribuutiona on jäsenitys suhdeperustaisen sosiaalityön aseoitumisesta sosiaalityön ammatillisen työkuultuurin mallin perusteella. Jäsennyksiä voidaan hyödyntää esimerkiksi sosiaalityön käytännöissä, sosiaalityön koulutuksessa, sosiaalityön ammattietiikkaan liittyvässä tutkimuksessa, johtamisessa ja yhteiskunnallisesti erilaisten kontekstien välisten erojen havaitsemisessa liittyen sosiaalityöhön sekä sosiaalipalveluihin.

LOPUKSI

Sosiaalityön ammatillisen työkuultuurin tutkimus tuo näkyväksi sosiaalityön suhdeperustaisuuden ja suhdeperustaisen sosiaalityön mahdollisuudet teoreettisena linssinä sosiaalityön amma-

tillisen työkuultuurin kehittämiseksi. Sosiaalityön ammatillisen työkuultuurin tutkimus avaa myös mahdollisuuksia sosiaalityön itseymmärryksen syventämiselle. Lisäksi tutkimus on puheenvuoro sosiaalityön ammatillisesta työkuultuurista maaseutuistumisen ja kaupungistumisen muutostendensseissä. Sosiaalityön ammatillinen työkuultuuri rakentuu ympäröivässä kontekstissaan. Sosiaalityön asiakkaiden elinympäristöjen ja työn tekemisen kontekstit, maaseutu ja kaupunki, tulee huomioida myös sosiaalityön ammatillisen työkuultuurin ja tutkittuun tietoon perustuvan sosiaalityön käytäntöjen kehittämisessä.

Tulkitsen tutkimukseni perusteella, kaupungissa vahvistuvan sosiaalityön ammatillisen työkuultuurin eli organisatoristen reunaehtojen varaan rakentuvan ammatillisen työkuultuurin, kytkeytyvän neoliberaaleja tulkintoja mukailevaan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Tätä ammatillista työkuultuuria normittavat niukat resurssit. Maaseudulla vahvistuvassa sosiaalisten suhteiden varassa rakentuvassa ammatillisessa työkuultuurissa sosiaaliset suhteet ja maaseudun kulttuuriset ja paikalliset tavat ovat läsnä. Kulttuurisissa käytännöissä rakentuva tilanteittainen ammatillinen työkuultuuri paikantuu kauimmaksi tutkimusperustaisesta sosiaalityöstä, tätä ammatillista työkuultuuria normittaa epäselvyys. Kulttuurisissa käytännöissä rakentuvaa tilanteittaista ammatillista työkuultuuria on nähtävissä sekä maaseudulla että kaupungissa. Tässä ammatillisessa työkuultuurissa asiakkaan asema kuvautuu objektina ja kyseinen ammatillinen työkuultuuri sisältää asiakasturvallisuutta vaarantavia tekijöitä.

Sosiaalityön ammatillisen työkuulttuurin ymmärtäminen ja käsitteellistäminen auttaa kehittämään alan ammatillista työkuulttuuria. Näin voidaan myös kehittää tutkittuun tietoon perustuva sosiaalityötä maaseutu- ja kaupunki-konteksteissa. Sosiaalityön ammatillisen työkuulttuurin analysoimiselle, käsitteellistämiseksi ja tulevaisuuden näkymi- en jäsentämiselle on tarvetta myös sen vuoksi, että ammatillinen työkuulttuuri ilmentää ammattialan työkäytänteitä, periaatteita ja arvoja. Näiden myötä rakennetaan sosiaalityön asiantuntijuutta ja tulevaisuuden tavoitteita.

VIITE

1 Puheenvuoro perustuu väitöskirjaan Sosiaalityön ammatillinen työkuulttuuri suhdeperustaisena sosiaalityönä maaseudulla ja kaupungissa.

KIRJALLISUUS

- Al-Alawi, Adel Ismail & Al-Marzooqi, Nayal Yousif & Mohammed, Yasmeen Fraidon (2007) Organisational culture and knowledge sharing: Critical success factors. *Journal of Knowledge Management* 11 (2), 22–42. <https://doi.org/10.1108/13673270710738898>
- Alasuutari, Pertti (1995) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Bradford, Stephanie (2018) Social work ethics and organizational culture: A gap in social work education and social work field education. St. Catherine University / University of Saint Thomas School of Social Work.
- Eraut, Michael (2007) Learning from other people in the workplace. *Oxford Review of Education* 33 (4), 403–422. <https://doi.org/10.1080/03054980701425706>
- Chisala, Gloria Lucy (2006) How is social work affected by different contexts? *Journal of Comparative Social Work* 1 (1), 38–46. <https://doi.org/10.31265/jcsw.v1i1.24>
- Hall, Pippa (2005) Interprofessional teamwork. Professional cultures as barriers. *Journal of Interprofessional Care* 1, 188–196. <https://doi.org/10.1080/13561820500081745>
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Junnonen, Sanna-Riitta & Hämäläinen, Juha & Töttö, Pertti & Väisänen, Raija & Rantonen, Otso & Salo, Paula (2019) Sosiaalityöntekijöiden työn kuormittavuus ja siinä tapahtuneet muutokset vuosina 2000–2021. *Janus* 27 (2) 144–163. <https://doi.org/10.30668/janus.65729>
- Kinnunen, Juha (2018) Organisaatiokulttuuri ja johtaminen. Teoksessa Sari Rissanen & Johanna Lammintakanen (toim.) Sosiaali- ja terveysjohtaminen. Helsinki: Sanoma Pro, 167–184.
- Kuusisto-Niemi, Sirpa & Kääriäinen, Aino (2005) Hiljaisen tiedon vallasta näkyvän tiedon valtaan - puheenvuoro tiedon näkyväksi tekemisen puolesta. *Janus* 13 (4), 452–460.
- Martinez-Brawley, Emilia & Paz, Zorita (2007) Tacit and codified knowledge in social work: A critique of standardization in Education and Practice. *Families in Society* 88 (4), 534–542. <https://doi.org/10.1606/1044-3894.3675>
- Myller, Terhi (2022) Sosiaalityön ammatillinen työkuulttuuri suhdeperustaisena sosiaalityönä maaseudulla ja kaupungissa. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 286. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Pittman, Angela (2020) Leadership in rebooted: Cultivating trust with the brain in mind. *Human Service Organizations: Management, Leadership and Governance* 44 (2), 127–143. <https://doi.org/10.1080/23303131.2019.1696910>
- Schein, Edgar (2004) Organizational culture and leadership. San Francisco, CA: Jossey-Bass A Wiley Imprint.